

EXPLANATORY NOTES

DEDDF LLYWODRAETH LEOL AC ETHOLIADAU (CYMRU) 2021

CYFLWYNIAD

TROSOLWG CYFFREDINOL O'R DDEDDF

RHAN 1 – ETHOLIADAU

RHAN 2 – P#ER CYMHWYSEDD CYFFREDINOL

RHAN 3 – HYBU MYNEDIAD AT LYWODRAETH LEOL

RHAN 4 – GWEITHREDIAETHAU, AELODAU, SWYDDOGION A PHWYLLGORAU AWDURDODAU LLEOL

RHAN 5 – CYDWEITHIO GAN BRIF GYNGHORAU

RHAN 6 – PERFFORMIAD PRIF GYNGHORAU A’U LLYWODRAETHU

RHAN 7 – UNO AC AILSTRWYTHURO PRIF ARDALOEDD

RHAN 8 – CYLLID LLYWODRAETH LEOL

RHAN 9 – AMRYWIOL

RHAN 10 – CYFFREDINOL

SYLWEBAETH AR YR ADRANNAU

RHAN 1: ETHOLIADAU

Adran 2 - Estyn yr hawl i bleidleisio mewn etholiadau llywodraeth leol

Adran 3 – Darpariaeth drosiannol

Adran 4 - Dyletswydd i hybu ymwybyddiaeth a darparu cymorth

Adran 5 - Dwy system bleidleisio

Adran 7 - Y system bleidleisio sy'n gymwys

Adran 8 - P#er i newid y system bleidleisio

Adran 9 - Penderfyniadau i arfer y p#er i newid y system bleidleisio

Adran 10 - Dyletswydd i hysbysu pan fydd penderfyniad yn cael ei basio

Adran 11 ac Atodlen 1 - Adolygiad cychwynnol gan y Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol

Paragraff 1 - Adolygiadau cychwynnol

Paragraff 2 - Ardal sy'n cael ei hadolygu

Paragraff 3 - Termau eraill a ddefnyddir yn yr Atodlen hon

Paragraff 4 - Cyfarwyddydau a chanllawiau i'r Comisiwn

Paragraff 5 - Cynnal adolygiad cychwynnol

Paragraff 6 - Y weithdrefn ragadolygu

Paragraff 7 - Ymchwilio ac adrodd interim

Paragraff 8 - Adroddiad terfynol

Paragraff 9 - P#er i wneud rheoliadau pan wneir argymhellion

Paragraff 10 - P#er i wneud rheoliadau pan na wneir unrhyw argymhellion

Paragraff 11 - Rheoliadau o dan baragraff 9 neu 10: atodol

Paragraff 12 - Adolygiadau dilynol gan y Comisiwn pan wneir rheoliadau o dan baragraff 9(1)(b) neu 10(2)

Paragraff 13 - Dirprwyo swyddogaethau gan y Comisiwn o dan yr Atodlen hon

Paragraff 14 - Gorchmynion o dan Ran 3 o Ddeddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013

Adran 12 - Cyfyngiad ar nifer y cynghorwyr os yw'r system pleidlais sengl drosglwyddadwy yn gymwys

Adran 13 - Rheolau yngl#n â chynnal etholiadau lleol yng Nghymru

Adran 14 - Newid y cylch etholiadol ar gyfer prif gynghorau o bedair blynedd i bum mlynedd

Adran 15 - Newid y cylch etholiadol ar gyfer cynghorau cymuned o bedair blynedd i bum mlynedd

Adran 16 - Newid y cylch etholiadol ar gyfer meiri etholedig o bedair blynedd i bum mlynedd

Adran 17 - Estyn y p#er i newid diwrnod arferol etholiadau lleol yng Nghymru

Adran 18 - Cofrestru etholwyr llywodraeth leol heb gais

Adran 19 - Cymhwysiad person i gael ei ethol a dal swydd fel aelod o awdurdod lleol yng Nghymru

Adran 20 - Anghymhwysiad person rhag cael ei ethol a bod yn aelod o awdurdod lleol

Adran 21 - Anghymhwysiad aelod o awdurdod lleol yng Nghymru rhag cael ei benodi i swydd daledig

Adran 22 – Cyfieithiadau etc. o ddogfennau mewn etholiadau llywodraeth leol yng Nghymru

Adran 23 – Mân ddiwygiadau a diwygiadau canlyniadol ac Atodlen 2 – Mân ddiwygiadau a diwygiadau canlyniadol mewn perthynas â Rhan 1: etholiadau

RHAN 2: P#ER CYMHWYSEDD CYFFREDINOL

Pennod 1: Y P#er Cyffredinol

Adran 24 - P#er cymhwysedd cyffredinol awdurdod lleol

Adran 25 – Terfynau'r p#er cyffredinol

Adran 26 - Cyfyngiadau ar godi ffi wrth arfer p#er cyffredinol

Adran 27 - Cyfyngiadau ar wneud pethau at ddiben masnachol wrth arfer p#er cyffredinol

Adran 28 - P#er i wneud darpariaeth atodol

Adran 29 a Rhan 1 o Atodlen 3 – Diwygiadau mewn perthynas â Phennod 1 o Ran 2: y p#er cyffredinol

Pennod 2: Cynghorau Cymuned Cymwys

Adran 30 - Dod yn gyngor cymuned cymwys

Adran 31 - Parhau i fod yn gyngor cymuned cymwys

Adran 32 - Peidio â bod yn gyngor cymuned cymwys

Adran 33 - Cynghorau cymuned sy'n peidio â bod yn gymwys: arfer p#er cymhwysedd cyffredinol

Adran 34 - Cynghorau cymuned cyffredin a sefydlir ar ôl i'r Ddeddf hon gael ei phasio

Adran 35 – P#er i ddiwygio neu addasu'r Bennod hon

Adran 36 – Canllawiau yngl#n ag arfer swyddogaethau o dan y Bennod hon

Adran 37 a Rhan 2 o Atodlen 3 – Diwygiadau mewn perthynas â Phennod 2 o Ran 2 – cynghorau cymuned cymwys

RHAN 3: HYBU MYNEDIAD AT LYWODRAETH LEOL

Pennod 2: Cyfranogiad y Cyhoedd o fewn Llywodraeth Leol

Adran 39 - Dyletswydd i annog pobl leol i gyfranogi pan fo prif gynghorau yn gwneud penderfyniadau

Adran 40 - Strategaeth ar annog cyfranogiad

Adran 41 - Strategaeth cyfranogiad y cyhoedd: ymgynghori ac adolygu

Adran 42 - Dyletswydd i wneud cynllun deisebau

Adran 43 - Dyletswydd ar brif gynghorau i gyhoeddi cyfeiriadau swyddogol

Adran 44 – Canllawiau ar arfer swyddogaethau o dan y Bennod hon

Pennod 3: Arweiniadau i'r Cyfansoddiad

Adran 45 – Dyletswydd ar brif gynghorau i gyhoeddi cyfansoddiad ac arweiniad i'r cyfansoddiad

Pennod 4: Mynediad at Gyfarfodydd Awdurdodau Lleol

Adran 46 - Darllediadau electronig o gyfarfodydd awdurdodau lleol penodol

Adran 47 – Mynychu cyfarfodydd awdurdod lleol

Adran 48 - Cyfranogi yng nghyfarfodydd cynghorau cymuned

Adran 49 – Hysbysiadau etc. ynglŷn â chyfarfodydd awdurdodau lleol ac
Atodlen 4 – Hysbysiad am gyfarfodydd awdurdodau lleol, mynediad at
ddogfennau a mynychu cyfarfodydd

RHAN 1 O ATODLEN 4 – HYSBYSIAD AM GYFARFODYDD AWDURDODAU LLEOL A MYNEDIAD AT DDOGFENNAU

RHAN 2 O ATODLEN 4 – MYNYCHU CYFARFODYDD AWDURDODAU LLEOL: DIWYGIADAU CANLYNIADOL

Adran 50 – Rheoliadau ynglŷn â chynnal cyfarfodydd awdurdodau lleol, dogfennau sy'n ymwneud â chyfarfodydd a chyhoeddi gwybodaeth

Adran 51 – Rheoliadau ynglŷn â chyfarfodydd cymunedol

Adran 52 – Adroddiadau blynyddol gan gynghorau cymuned

RHAN 4: GWEITHREDIAETHAU, AELODAU, SWYDDOGION A PHWYLLGORAU AWDURDODAU LLEOL

Adran 54 ac Atodlen 5 – Prif Weithredwyr

Adran 55 - Disodli cyfeiriadau at “cyflog” yn adran 143A o Fesur 2011

Adran 56 – Ailystyried cydnabyddiaeth ariannol yn dilyn cyfarwyddyd gan Weinidogion Cymru

Adran 57 ac Atodlen 6 – Penodi cynorthwyr gweithrediaeth

Adran 58 ac Atodlen 7 – Rhannu swydd: arweinyddion gweithrediaeth ac aelodau gweithrediaeth

Adran 59 - Cynnwys canllawiau o dan adran 38 o Ddeddf 2000, a dyletswydd i roi sylw iddynt

Adran 60 - Rhannu swydd: swyddi nad ydynt yn swyddi gweithrediaeth o fewn prif gynghorau

Adran 61 – Absenoldeb teuluol i aelodau awdurdodau lleol

Adran 62 - Dyletswyddau ar arweinyddion grwpiau gwleidyddol mewn perthynas â safonau ymddygiad

Adran 63 – Dyletswydd ar bwyllgor safonau i wneud adroddiad blynyddol

Adran 64 ac Atodlen 8 – Ymchwiliadau penodol gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru

Adran 65 – Sicrhau bod gwybodaeth ar gael i bwyllgorau trosolwg a chraffu

Adran 66 – Pŵer i'w gwneud yn ofynnol i awdurdodau benodi cyd-bwyllgorau trosolwg a chraffu

Adran 67 – Cynlluniau hyfforddi cynghorau cymuned

RHAN 5: CYDWEITHIO GAN BRIF GYNGHORAU

Pennod 2: Canllawiau ynglŷn â chydweithio

Adran 69 – Canllawiau ynglŷn â chydweithio

Pennod 3: Sefydlu cyd-bwyllgorau corfforedig pan fo cais wedi ei wneud

Adran 70 – Cais gan brif gynghorau i sefydlu cyd-bwyllgor corfforedig

Adran 71 – Ymgynghori cyn gwneud cais cyd-bwyllgor

Adran 72 – Rheoliadau cyd-bwyllgor y gwnaed cais amdanynt

Adran 73 – Yr amodau sydd i'w bodloni cyn gwneud rheoliadau cyd-bwyllgor y gwnaed cais amdanynt

Pennod 4 – Sefydlu cyd-bwyllgorau corfforedig pan na fo cais wedi ei wneud

Adran 74 – Rheoliadau cyd-bwyllgorau pan na fo cais wedi ei wneud

Adran 75 – Yr amodau sydd i'w bodloni cyn gwneud rheoliadau o dan adran 74

Pennod 5 – Darpariaeth bellach mewn perthynas â chyd-bwyllgorau corfforedig a rheoliadau cyd-bwyllgor

Adran 76 - Y swyddogaeth llesiant economaidd

Adran 77 – Darpariaeth y caniateir ei chynnwys neu y mae rhaid ei chynnwys mewn rheoliadau cyd-bwyllgor

Adran 78 - Cais gan brif gynghorau i ddiwygio neu ddirymu rheoliadau cyd-bwyllgor

Adran 79 - Darpariaeth bellach mewn perthynas â cheisiadau

Adran 80 – Diwygio a dirymu rheoliadau cyd-bwyllgor

Adran 81 - Yr amodau sydd i'w bodloni cyn diwygio rheoliadau cyd-bwyllgor: cais gan brif gynghorau yn ofynnol

Adran 82 - Yr amodau sydd i'w bodloni cyn diwygio neu ddirymu rheoliadau cyd-bwyllgor: nid yw cais gan brif gynghorau yn ofynnol

Adran 83 – Darpariaeth atodol etc. mewn rheoliadau penodol o dan y Rhan hon

Adran 84 – P#er Gweinidogion Cymru i ddiwygio, i ddirymu etc. ddeddfiadau

Adran 85 – Gofyniad i ddarparu gwybodaeth etc.

Adran 86 – Canllawiau

Adran 87 – Arfer swyddogaethau gan brif gynghorau o dan y Rhan hon

Adran 88 – Diwygiadau sy'n ymwneud â chynllunio strategol a chyd-awdurdodau trafndiaeth ac Atodlen 9 - Diwygiadau sy'n gysylltiedig â chyd-bwyllgorau corfforedig

RHAN 1 O ATODLEN 9 — CREU SWYDDOGAETHAU CYNLLUNIO STRATEGOL AR GYFER CYD-BWYLLGORAU CORFFOREDIG PENODOL A DIDDYMU'R PWERAU I SEFYDLU PANELI CYNLLUNIO STRATEGOL ETC.

RHAN 2 O ATODLEN 9— DIDDYMU'R P#ER I SEFYDLU CYD-AWDURDODAU TRAFNDIAETH

RHAN 6: PERFFORMIAD PRIF GYNGHORAU A'U LLYWODRAETHU

Pennod 1: Perfformiad, Asesiadau Perfformiad ac Ymyrraeth

Adran 89 – Dyletswydd ar brif gyngor i adolygu ei berfformiad yn barhaus

Adran 90 – Dyletswydd i ymgynghori â phobl leol etc. ar berfformiad

Adran 91 – Dyletswydd ar brif gyngor i adrodd ar ei berfformiad

Adran 92 – Dyletswydd ar brif gyngor i drefnu asesiad perfformiad gan banel

Adran 93 – Dyletswydd ar brif gyngor i ymateb i adroddiad ar asesiad perfformiad gan banel

Adran 94 – Asesiadau perfformiad gan baneli: rheoliadau atodol

Adran 95 – P#er yr Archwilydd Cyffredinol i gynnal arolygiad arbennig

Adran 96 – Dyletswydd ar brif gyngor i ymateb i argymhellion yr Archwilydd Cyffredinol

Adran 97 – Dyletswydd ar Weinidogion Cymru i ymateb i argymhellion yr Archwilydd Cyffredinol

Adran 98 – Pwerau mynediad ac arolygu etc. yr Archwilydd Cyffredinol

Adran 99 - Pwerau mynediad ac arolygu etc. yr Archwilydd Cyffredinol: rhybudd a thystiolaeth adnabod

Adran 100 - Pwerau mynediad ac arolygu etc. yr Archwilydd Cyffredinol: troseddau

Adran 101 – Ffioedd yr Archwilydd Cyffredinol

Adran 102 – Cefnogaeth a chymorth gan Weinidogion Cymru

Adran 103 – Cyfarwyddyd i brif gyngor ddarparu cefnogaeth a chymorth

Adran 104 – Pwerau Gweinidogion Cymru i ymyrryd

Adran 105 – Cyfarwyddyd i gydweithredu â darparu cefnogaeth a chymorth

Adran 106 – Cyfarwyddyd i gymryd cam penodedig neu i gadw rhag ei gymryd etc.

Adran 107 – Cyfarwyddyd bod swyddogaeth i’w chyflawni gan Weinidogion Cymru neu eu henwebai

Adran 108 – Arfer swyddogaethau o dan y Bennod hon

Adran 109 - P#er Gweinidogion Cymru i ychwanegu at y rhestr o bersonau y mae rhaid anfon adroddiadau etc. atynt

Adran 110 - P#er Gweinidogion Cymru i ddiwygio etc. ddeddfiadau a rhoi pwerau newydd

Adran 111 - Canllawiau

Adran 113 – Datgymhwyso Mesur 2009 mewn perthynas â phrif gynghorau a diddymu darpariaethau yngl#n â chydlynu archwiliad

Adran 114 – Diwygio Deddf Llesiant Cenedlaethau’r Dyfodol (Cymru) 2015

Adran 115 ac Atodlen 10 - Enw newydd ar bwyllgorau archwilio a’u swyddogaethau newydd

Pennod 2: Pwyllgorau Llywodraethu ac Archwilio: Aelodaeth a Thrafodion

Adran 116 - Aelodaeth o bwyllgor llywodraethu ac archwilio

Adran 117 – Ystyr person lleyg

Adran 118 – Trafodion etc.

Pennod 3: Cydgysylltu rhwng rheoleiddwyr

Adran 119 – Cydgysylltu rhwng rheoleiddwyr

Adran 120 - “Rheoleiddwyr perthnasol” a “swyddogaethau perthnasol”

RHAN 7: UNO AC AILSTRWYTHURO PRIF ARDALOEDD

Pennod 1: Uno Prif Ardaloedd yn Wirfoddol

Adran 121 – Ceisiadau i uno

Adran 122 – Ymgynghori cyn gwneud cais i uno

Adran 123 – Canllawiau ynglŷn â cheisiadau i uno

Adran 124 – Rheoliadau uno

Adran 125 – Cyngorau cysgodol a gweithrediaethau cysgodol

Adran 126 – Y system bleidleisio

Adran 127 – Etholiadau

Adran 128 - Dyletswydd ar gynghorau sy'n uno i hwyluso trosglwyddo effeithiol

Pennod 2: Ailstrwythuro Prif Ardaloedd

Adran 129 – Yr amodau sydd i'w bodloni cyn gwneud rheoliadau ailstrwythuro

Adran 130 – Ceisiadau i ddiddymu

Adran 131 – Rheoliadau ailstrwythuro

Adran 132 – Rheoliadau ailstrwythuro sy'n darparu bod rhan o brif ardal i ddod yn rhan o brif ardal arall sy'n bodoli eisoes

Adran 133 – Rheoliadau ailstrwythuro sy'n cyfansoddi prif ardal newydd

Adran 134 – Rheoliadau ailstrwythuro: atodol

Adran 135 - Dyletswydd ar gynghorau sy'n cael eu hailstrwythuro i hwyluso trosglwyddo

Pennod 3: Swyddogaethau sy'n gysylltiedig ag uno ac ailstrwythuro

Adran 136 ac Atodlen 11 - Pwyllgorau pontio

RHAN 1 O ATODLEN 11: CYNGHORAU SY'N UNO

Paragraff 1 – Pwyllgorau pontio ar gyfer cynghorau sy'n uno

Paragraff 2 – Aelodaeth pwyllgorau pontio ar gyfer cynghorau sy'n uno

Paragraff 3 – Swyddogaethau pwyllgorau pontio ar gyfer cynghorau sy'n uno

RHAN 2 O ATODLEN 11: CYNGHORAU SY'N CAEL EU HAILSTRWYTHURO

Paragraff 4 – Pwyllgorau pontio ar gyfer cynghorau sy'n cael eu hailstrwythuro

RHAN 3 O ATODLEN 11: PWYLLGORAU PONTIO CYNGHORAU SY'N UNO A CHYNGHORAU SY'N CAEL EU HAILSTRWYTHURO

Paragraff 5 – Is-bwyllgorau i bwyllgorau pontio ar gyfer cynghorau sy'n uno neu gynghorau sy'n cael eu hailstrwythuro

Paragraff 6 – Darparu cyllid, cyfleusterau a gwybodaeth i bwyllgorau pontio ar gyfer cynghorau sy'n uno neu gynghorau sy'n cael eu hailstrwythuro

Paragraff 7 - Pwyllgorau pontio ar gyfer cynghorau sy'n uno neu gynghorau sy'n cael eu hailstrwythuro: darpariaeth bellach

Adran 137 ac Atodlen 12 – Cyfyngiadau ar drafodiadau a recriwtio

Paragraff 1 - Cyfyngu ar drafodiadau a recriwtio etc. drwy gyfarwyddyd

Paragraff 2 - Cyfarwyddydau o dan baragraff 1: atodol

Paragraff 3 - Cyfarwyddydau o dan baragraff 1: darpariaeth bellach ynglŷn â chronfeydd wrth gefn

Paragraff 4 - Cyfarwyddyd o dan baragraff 1(3): atodol

Paragraff 5 - Cyfarwyddydau: canlyniadau mynd yn groes iddynt

Paragraff 6 - Dehongli paragraffau 1 a 7

Paragraff 7 - Dyfarnu a yw trothwyon ariannol wedi eu croesi

Paragraff 8 - Trothwyon ariannol: darpariaeth bellach

Paragraff 9 - Canllawiau mewn perthynas â thrafodiadau, recriwtio etc.

Adran 138 - Adolygiadau o drefniadau etholiadol

Adran 139 - Gwahardd gwneud newidiadau i drefniadau gweithrediaeth

Adran 140 - Gofyniad ar brif gynghorau i ddarparu gwybodaeth etc. i Weinidogion Cymru

Adran 141 - Gofyniad ar brif gynghorau i ddarparu gwybodaeth etc. i gyrff eraill

Pennod 4: Trefniadau cydnabyddiaeth ariannol ar gyfer prif gynghorau newydd

Adran 142 - Cyfarwyddydau i Banel Annibynnol Cymru ar Gydabyddiaeth Ariannol

Adran 143 – Adroddiadau gan y Panel mewn perthynas â chynghorau cysgodol a phrif gynghorau newydd

Adran 144 – Canllawiau i'r Panel

Adran 145 - Datganiadau ar bolisiâu tâl

Pennod 5: Atodol

Adran 146 – Canllawiau

Adran 147 - Darpariaeth ganlyniadol etc. arall

Adran 148 – Y weithdrefn gychwynnol ar gyfer rheoliadau ailstrwythuro

Adran 150 – Diddymu deddfiadau eraill

RHAN 8: CYLLID LLYWODRAETH LEOL

Adran 151 – Pwerau awdurdodau bilio i'w gwneud yn ofynnol darparu gwybodaeth sy'n ymwneud â hereditamentau

Adran 152 – Gofyniad i ddarparu i awdurdodau bilio wybodaeth sy'n berthnasol wrth benderfynu a yw person yn atebol i dalu ardrethi annomestig

Adran 153 – Pwerau awdurdodau bilio i arolygu eiddo

Adran 154 - Lluosyddion

Adran 155 – Diwygio Pennod 3 o Ran 5 o Ddeddf Cyllid Llywodraeth Leol 1988

Adran 156 – Atebolrwydd ar y cyd ac yn unigol i dalu'r dreth gyngor

Adran 157 – Tynnu ymaith y p#er i ddarparu ar gyfer carcharu dyledwyr y dreth gyngor

Adran 158 – Y weithdrefn ar gyfer rheoliadau a gorchmynion penodol a wneir o dan Ddeddf Cyllid Llywodraeth Leol 1992

RHAN 9: AMRYWIOL

Adran 159 – Rhannu gwybodaeth

Adran 160 – Diwygio Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 sy'n ganlyniadol ar adran 159

Adran 161 – Pennaeth gwasanaethau democrataidd

Adran 162 ac Atodlen 13 – Diddymu'r p#er i gynnal pleidleisiau o ganlyniad i gyfarfod cymunedol

Adran 163 – Y Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol yn penodi ei brif weithredwr

Adran 164 – Cyfarwyddydau o dan adran 48 o Ddeddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013

Adran 165 ac Atodlen 14 – Uno a daduno byrddau gwasanaethau cyhoeddus o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015

Adran 166 – Awdurdodau tân ac achub cyfunol: ymchwiliadau

Adran 167 – Perfformiad awdurdodau tân ac achub a'u llywodraethu

Adran 168 - Awdurdodau tân ac achub: datgymhwysu Mesur 2009

Adran 169 - Awdurdodau Parciau Cenedlaethol: datgymhwysu Mesur 2009

Adran 170 - Diddymu Mesur 2009

RHAN 10: CYFFREDINOL

Adran 171 - Dehongli

Adran 172 - Cyfarwyddydau

Adran 173 - P#er i wneud darpariaeth ganlyniadol a throsiannol etc.

These notes refer to the Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 (c.1)

Adran 174 – Rheoliadau o dan y Ddeddf hon

Adran 175 – Dod i rym

Adran 176 – Enw byr

COFNOD Y TRAFODION YN Y SENEDD